

ANAYASAL BAĞLAMDA ve AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ BOYUTUYLA SUÇSUZLUK KARİNESİ

*Presumption of Innocence In The European Convention On Human Rights
Dimension And In Constitutional Context*

Hatice Derya ORMANOĞLU

Özet

Ceza muhakemesi faaliyeti gerçekleştirilirken uyulması gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkelerin varlığı insan haklarına saygılı, demokratik bir hukuk devleti olmanın gereğidir. Suçsuzluk karinesi de adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak hem Anayasada hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde hüküm altına alınmış bir ilkedir. Çalışmada ilke hem anayasal bağlamda hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi boyutuyla ele alınacaktır. Aynı zamanda Türk ceza mevzuatında suçsuzluk karinesiyle ilgili normlara yer verilecek ve konuyla bağlantılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Temel hak ve özgürlükler, adil yargılanma hakkı, ceza muhakemesi, Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

Abstract

There are several principles that have to be cared for while performing criminal procedures. The existence of these principles requires being a democratic state of law respecting human rights. The Presumption of Innocence is a principle that has been included in judicial processes as an element of the right to a fair trial both in the Constitution and in the European Convention on Human Rights. In this study this principle will be examined

both in constitutional context and with the European Human Rights Convention dimension. In addition, the norms on the Presumption of Innocence principle in the Turkish Penal Legislation will also be investigated, and the decisions of the European Court of Human Rights on this topic will be examined.

Keywords: Fundamental rights and freedoms, right to fair trial, criminal procedure, Constitutional Court, European Convention on Human Rights.

1. Giriş

Temel hak ve özgürlüklere ağır müdahalelerde bulunulması sonucunu doğuran ceza muhakemesi faaliyeti gerçekleştirilirken uyulması gereken bazı ilkelerin olması, bir devleti insan haklarına saygılı, demokratik devlet ve hukuk devleti olarak nitelendirebilmek için önem arz etmektedir.

Anayasanın 90. maddesi gereğince “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır*”. Anayasanın 90. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesindeki insan haklarına saygı yükümlülüğü ile 46. maddesindeki “*Yüksek Sözleşmeciler Taraf, taraf oldukları davalarda Mahkeme’nin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler*” düzenlemeleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni Türkiye açısından bağlayıcı hâle getirmektedir.¹ Anayasanın 2. maddesinde Cumhuriyetin nitelikleri arasında yer alan “insan haklarına saygılı devlet” olma ilkesi de yalnızca iç hukukta yer alan insan haklarına ilişkin düzenlemelere değil, Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerine de saygıyı gerektirir. Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi’nin de kararları bulunmaktadır.²

¹ 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi’ne Türkiye 13 Nisan 1950’de üye olmuştur. Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi’ni ise imzaya açıldığı 4 Kasım 1950’de imzalamıştır. Türkiye, 1954 yılında yürürlüğe girişinden kısa bir süre sonra AİHS’yi onaylamış ve AİHS 18 Mayıs 1954’te Türkiye için yürürlüğe girmiştir. Y. Özdek (2004). Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye- AİHS Sistemi ve AİHM Kararlarında Türkiye. İstanbul: Kırmızıkaşem Yayınları, s. 77.

² E. Özbudun (2013). Türk Anayasa Hukuku. (14. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları, s. 414. İnsanın, içinde yaşadığı ulusun bireyi olması kadar aynı zamanda insanlığın da üyesi bulunması, çağımızda, insan hak ve özgürlüklerini yalnızca ulusal bir hukuk sorunu

Anglo Sakson hukukunun bir armağanı olan “suçsuzluk karinesi” hem Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde hem de Anayasa’da düzenleme altına alınan bir ilkedir. Suçsuzluk karinesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinde adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak 2. fıkrasında hüküm altına alınmıştır. Anayasanın ise 15. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulması başlığı altında çekirdek haklar arasında ve suç ve cezalara ilişkin 38. maddesinde hüküm altına alınmıştır.

Çalışmada “suçsuzluk karinesi” hem AİHS bağlamında hem de anayasal bağlamda ele alınmakla birlikte Türk Ceza Kanunu ve Türk Ceza Muhakemesi Kanununda suçsuzluk karinesini koruma altına alan normlara da yer verilecektir.

Doktrinde hem “masumiyet karinesi” hem de “suçsuzluk karinesi” şeklindeki ifadelerle rastlanmakla terim sorununa değinme gereği doğmuştur. Bu noktada terim sorunu ifade edildikten sonra, karinenin kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılacak ardından da karinenin ceza muhakemesinin hangi aşamalarında geçerli olduğu ifade edildikten sonra hukuki sonuçlarına yer verilecektir.

Terim Sorunu

Bir suç ile ithamıyla karşı karşıya olan kimsenin suçluluğu hükmen sabit olana kadar suçsuz sayılması anlamına gelen karine ile ilgili olarak doktrinde, suçsuzluk karinesi ve masumiyet karinesi şeklinde kullanımlara rastlanması bir terim birliğinin olmadığını göstermektedir. Dönmezer³, Gölcüklü⁴,

olmaktan çıkarmış ve ona evrensel bir anlam ve içerik kazandırmıştır. Bu bakımdan Anayasa’nın Başlangıcı ve 2. maddesi hükümleri gereği olarak "insan Hakları Evrensel Beyanname" ile "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi" ni de itiraz konusu kuralın değerlendirilmesinde gözden uzak tutmaya olanak yoktur". Anayasa Mahkemesi’nin 29.01.1980 tarih ve 1979/38 Esas ve 1980/11 Karar sayılı kararı. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/fc793386-d546-49fb-a17b-2ec6edf254ee?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> (Erişim tarihi: 23.11.2016). Anayasanın 90. maddesinde yer alan düzenleme temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere kanunlar karşısında açık bir üstünlük tanınmıştır. İ. Ö. Kaboğlu (2014). Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar). (9. Baskı). İstanbul: Legal Yayıncılık, s. 87.

³ S. Dönmezer (1998). Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler. Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s. 66 vd.

⁴ F. Gölcüklü (1994). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde “Adil Yargılanma” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 49 (3), s. 220.

Feyzioğlu⁵, Üzülmöz⁶, Okuyucu-Ergün⁷ suçsuzluk karinesi ifadesini kullanırken, Yenidünya⁸, Centel ve Zafer⁹, Ünver ve Hakeri¹⁰, Atlıhan¹¹ masumiyet karinesi ifadesini tercih etmektedir.

Temel metinlere baktığımızda da bir terim birliğinin olmadığını görmekteyiz. Zira Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi sitesinde yer alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde¹² 6. maddenin ikinci fıkrasında, masum sayılır anlamına gelen "*presumed innocent*" ifadesinin kullanıldığı ve AİHS'nin Adalet Bakanlığı'nın sitesindeki çevirisinde 6. maddenin ikinci fıkrasında "*suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.*"¹³ ifadesi yer almakla "masumiyet" kavramının tercih edildiği görülmektedir. AİHS'ye paralel olarak Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkı başlıklı 14. maddesinde "*Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir*" ifadesiyle "*masum*"¹⁴ teriminin tercih edildiği görülmektedir. Ancak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 11. maddesinde "*Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz*

⁵ M. Feyzioğlu (1999). Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 48 (1-4). s.135 vd.

⁶ İ. Üzülmöz (2005). Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 58, s.

⁷ G. Okuyucu -Ergün (2012). Suçsuzluk Karinesi: Alice Harikalar Diyarında. Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı 10-14 Ocak 2012. Ankara, s. 39 vd.

⁸ A. C. Yenidünya (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi. Güncel Hukuk, 5, s. 20-21.

⁹ N. Centel ve H. Zafer (2008). Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Beta Yayınevi, s. 147.

¹⁰ Y. Ünver ve H. Hakeri (2011). Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi, s. 22.

¹¹ Ö. Atlıhan(2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 8 (3-4), s. 291 vd.

¹² İngilizce metni için bkz. "Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law." http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (Erişim tarihi: 30.11.2014)

¹³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi <http://www.inhak.adalet.gov.tr/temel/aihs.pdf> (Erişim tarihi: 30.11.2014).

¹⁴ İngilizce metni için bkz. "Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law." <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf> (Erişim tarihi: 30.12.2014)

*sayılır*¹⁵ ifadesinde ve Anayasanın 38. maddesinin 4. fıkrasında da “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” ifadelerinden anlaşılacağı üzere İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ve Anayasada da “suçsuzluk” kavramının tercih edildiği görülmektedir.

Neden “suçsuzluk” kavramını tercih ettiğini ifade eden Feyzioğlu, ceza muhakemesinde sanık sıfatının oluşmasıyla birlikte, bazı koşullar altında, sanık sıfatını taşımayanlara uygulanamayan koruma tedbirlerinin uygulanabilir hale geleceğini ve masum sayılan bir kimseye örneğin tutuklama gibi ağır bir koruma tedbirinin uygulanmasının sebebinin açıklamasının zor olacağını ifade etmiştir.¹⁶ Bu noktada Ceza Muhakemesi Kanununun 100. maddesindeki tutuklama koşullarından hareket edildiğinde, tutuklamanın en önemli koşulu kuvvetli suç şüphesinin bulunduğunu gösteren somut delillerin varlığıdır. Bu değerlendirme ışığında hakkında tutuklama kararı verilen kişi, masum değildir ancak suçlu olacağı da söylenemeyeceğinden suçlu ile masum arasındaki çizgidedir.¹⁷

Biz de yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında “masumiyet” yerine “suçsuzluk” kavramının tercih edilmesinin bir suç ithamı altında bulunan kişiye uygulanacak koruma tedbirlerinin gerekçesinin açıklanması ve diğer yönden de suçlu olarak nitelendirilememesi açısından daha uygun olduğunu düşünüyoruz.

2. Kavramsal Çerçeve

Kıta Avrupası Sistemi’nde 26 Ağustos 1789 tarihli Fransız Kişi ve Vatandaş Hakları Bildirgesi ile yaygınlık kazanan suçsuzluk karinesine göre¹⁸, bir kimsenin suçlu olarak ifade edilebilmesi ve hakkında cezai yaptırımların uygulanabilmesi için kesin hükümle mahkûm olması gerekmektedir. Kişi hakkında mahkûmiyet kararı verilebilmesi için de, her türlü şüpheden arınarak vicdani kanaatin oluşması gerekmektedir.¹⁹

¹⁵ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim tarihi: 30.11.2014).

¹⁶ Feyzioğlu (1999), s. 137-138.

¹⁷ Feyzioğlu (1999), s. 138. “Suçsuzluk karinesi” yerine “masumiyet karinesi” kavramını tercih eden Centel ve Zafer, sanık olmanın kendine özgü bir statü olduğunu ifade ettikten sonra, sanığın masum ya da suçlu olmadığını belirterek karinenin, sanığa karşı bir suçlu gibi davranılmamasının garanti edilmesini sağladığını ifade etmektedir.

¹⁸ Feyzioğlu (1999), s. 135.

¹⁹ Dönmezer (1998), s. 68.

Suçsuzluk karinesi savunma hakkı ile de yakından bağlantılı bir haktır. Zira bir suçla itham edilen kimse eğer en başından itibaren suçlu kabul edilecek olsa savunma hakkının tanınması bir anlam ifade etmeyecektir. Suçsuzluk karinesinden yola çıkılarak muhakeme süreciyle maddi gerçeğe ulaşılması amaçlanmaktadır. Suçsuzluk karinesi ve savunma hakkı gerek anayasada ve AİHM içtihatlarında birbirinin uzantısı olarak yer almaktadır.²⁰

Türk hukukunda gerek anayasal bağlamda ifade edilen gerekse de uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan suçsuzluk karinesinin 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usul Kanununda açıkça ifade edilmediği görülmektedir.²¹

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda da yer alan bazı düzenlemeler suçsuzluk karinesinin bir uzantısı şeklindedir. Suçsuzluk karinesini garanti eden CMK'de yer alan düzenlemelere soruşturmanın gizliliğini düzenleyen CMK md. 157'yi, adliye binası içinde ve duruşma salonunda ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanım yasağını düzenleyen CMK md. 183'ü, duruşmanın sona ermesi ve hüküm verilmesi bağlamında beraat kararı verilebilecek haller arasında CMK 223/e bendinde delil yetersizliğinden beraat yerine “*suçun sanık tarafından işlendiğinin*” sabit olmaması ifadesinin yer almasını örnek olarak gösterebiliriz.

3. Suçsuzluk Karinesinin Uluslararası Metinlerde ve Anayasada Düzenleniş Biçimi

Çalışmanın başında da ifade ettiğimiz gibi AİHS'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinde “*suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır*” şeklindeki düzenleme yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 11. maddesinde “Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır” şeklindeki düzenlemesinden farklı olarak, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkı başlıklı 14. maddesinde “Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir” ifadesiyle “masum” teriminin tercih edildiği görülmektedir

²⁰ Feyzioğlu (1999), s. 140.

²¹ Dönmezer (1998), s. 67.

1982 Anayasasının 38. maddesinde suç ve cezalara ilişkin esaslar başlığı altında “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Anayasanın 38. maddesi dışında temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulmasına ilişkin 15. maddenin birinci fıkrasında milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerin ihlal edilmemesi kaydıyla hangi hâllerde temel hak ve özgürlüklerin kısmen ya da tamamen kullanımının durdurulabileceğine yer verdikten sonra doktrine “çekirdek alan”²² olarak ifade edilen alanlara ilk fıkradaki durumlarda da dokunulamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu dokunulamayacak alanlardan bir tanesi de “suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimsenin suçlu sayılamayacağı” anlamına gelen suçsuzluk karinesidir.

Anayasa ile AİHS'nin suçsuzluk karinesini düzenleme biçimleri değerlendirildiğinde; Anayasanın sadece yargılama makamlarını değil tüm kamu makamlarını bağlayıcı bir ifadeye sahip olduğu görülmektedir. Anayasaya göre suçsuzluk karinesinin korumasından yararlanabilmek için, suç isnadı aranmamaktadır.²³

4. Hukukî Niteliği

Terim sorunu bağlamında suçsuzluk karinesinin bir karine olup olmadığı sorununun da tartışan Feyzioğlu, suçsuzluk karinesinde varlığı kabul edilen bir olaydan başka bir olayın varlığı neticesine ulaşılması gibi bir durumun söz konusu olmadığını ifade etmektedir.²⁴ Çünkü gerçek olduğu kabul edilen bir olaydan hareketle, başka bir olayın varlığına ilişkin sonuç çıkarma faaliyeti karinedir ve ispat işlemi sırasında yararlanır. Suçsuzluk karinesinin hukuki niteliğini kişinin suçsuz sayılmasından kaynaklanan temel hak olarak ifade edenler de bulunmaktadır.²⁵

²² Olağanüstü yönetim usullerinin bulunduğu zamanlarda bile sınırlandırılması ve askıya alınması mümkün olmayan bazı temel hak ve özgürlükler “çekirdek alan” ya da “negatif liste” şeklinde adlandırılmaktadır. Gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde gerekse de 1982 Anayasası’na çekirdek alana yer verildiği görülmektedir. Bkz. K. Gözler (2011). Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, s. 425.

²³ A. Yıldırım (2016). Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Adil Yargılama Hakkı (Ceza Hukuku Boyutu). Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 26, s. 352.

²⁴ Feyzioğlu (1999), s. 139.

²⁵ Mc Cormic’ten aktaran Feyzioğlu (1999), s. 139;P. J. Schwikkard (1998)The presumption of innocence: what is it? South African Journal Criminal Justice, (11), s. 396. <http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/soafcrimj11&id=410> (Erişim tarihi: 31.12.2014)

Yüce, suçsuzluk karinesini kişinin insanca işlem görmesi hakkına dayandırmaktadır.²⁶ Dönmezer de suçsuzluk karinesini hukukun temel ilkesi olarak ifade etmiştir.²⁷

Başka bir görüşe göre de suçsuzluk karinesi, kusurun ispatından önce suçlu gibi muamele görmeme hakkını ifade etmektedir.²⁸ Bunu dokunulmaz bir hak olarak ifade eden Üzülmez Anayasada suçsuzluk karinesinin yansımalarına yer vermiş, suçsuzluk karinesinin temel hak ve özgürlüklerin kullanımının kısmen ya da tamamen durdurulduğu hallerde dahi dokunulmayacak haklardan biri olduğuna yani çekirdek alana dahil olduğuna vurgu yapmıştır.²⁹

Anayasanın 15. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin kullanımının durdurulması başlığında yer verildiği gibi, AİHS’de de 15. maddenin ikinci fıkrasında çekirdek haklara yer verildiği görülmektedir.³⁰ Sözleşmenin 15. maddesinde “*olağanüstü hallerde yükümlülükleri askıya alma*” başlığı altında “Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme’de öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir” düzenlemesine yer verilmiştir. Ardından da ikinci fıkrada “Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında 2. maddeye, 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ile 7. maddeye aykırı tedbirlere cevaz vermez” ifadesiyle çekirdek alana yer verildiği görülmektedir.

Buradan anlaşılıyor ki AİHS çerçevesinde, çekirdek alana dâhil olan haklar arasında adil yargılanma hakkı ve bu bağlamda da suçsuzluk karinesi dâhil değildir. Bu değerlendirme sonucunda da 1982 Anayasasının suçsuzluk karinesini çekirdek haklar arasında sayması sebebiyle AİHS’ye göre daha kapsamlı bir güvence sunduğunu söyleyebiliriz.³¹

Suçsuzluk karinesi Anayasada hüküm altına alınmış olsa da aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin de bir gereğidir. Hukuk devleti ilkesinin alt

²⁶ T. T. Yüce (1988). Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1, s. 161.

²⁷ Dönmezer (1998), s. 67.

²⁸ F. C. Schroeder; F. Yenisey; Peukert (1999). Ceza Muhakemesinde ‘Fair Trial’ İlkesi. İstanbul: İstanbul Barosu Cmk Uygulama Servisi Yayınları, s. 44.

²⁹ Üzülmez (2005), s.44.

³⁰ Gözler (2011), 425.

³¹ Üzülmez (2005), s. 45.

unsurlarından biri olarak da değerlendirilmesi mümkündür. Zira hukuk devleti ilkesinin bir gereği de vatandaşların hukuki güvenlikleri ile birlikte suç ve cezalara ilişkin gerekli güvencelerin sağlanmasıdır.

6. Suç Kavramı ve Suçsuzluk Karinesinin Geçerli Olduğu Muhakeme Süreci

6.1. Suç Kavramı

Suçsuzluk karinesinin ifade edildiği AİHS'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında yer alan "suç" kavramı, her ne kadar teknik anlamda kullanılsa da, AİHM ceza hukukunda yer alan suçların neler olduğunu belirlerken sözleşmeye taraf olan devletlerin iç hukuklarıyla bağlı değildir.³² Bu bağlamda da AİHS'ye taraf devletlerin, AİHS'deki hak ve özgürlükleri dikkate almak kaydıyla, istedikleri fiili suç kategorisine dâhil etmeleri mümkündür. Bir fiilin ceza hukuku anlamında suç sayılmasının yanı sıra, devletlerin idari suçlar yaratması da mümkündür. Ancak bir devletin AİHM'in denetimini dolanmak amacıyla bir fiili idari suç olarak nitelendirmesi Sözleşmeye aykırılık anlamına gelmektedir.³³

Mahkeme Engel ve Diğerleri /Hollanda Davasında³⁴ bir isnadın ceza hukuku ya da disiplin hukuku alanlarından hangisine dâhil olduğunun belirlenmesi bakımından bazı ilkeler ortaya koymuştur. Bunlar³⁵:

- Fiili düzenleyen hukuk kuralının (devletin iç hukukundaki) hangi alanda düzenlendiği, yani ceza hukuku, disiplin hukuku ya da her ikisine birden dâhil olup olmadığı.
- Fiilin niteliği.
- Soruşturma sonucunda karşılaşılabilecek yaptırımın ağırlığı.

³² Yenidünya (2004), s. 21-22.

³³ Fezyioğlu (1999), s. 146.

³⁴ "... Ancak Sözleşmeciler Devletlere, bir fiili cezai yerine disiplin alanında kovuşturma yetkisi bırakılacak olursa, Sözleşmenin 6. Ve 7. Maddelerinin temel hükümlerinin uygulanması, Sözleşmeciler Devletlerin egemen iradelerine tabi kılınmış olacaktır. Böylesi geniş bir serbestlik, Sözleşmenin amacı ile bağdaşmayan sonuçlara neden olabilir. O halde Mahkeme'nin, bir fiili iç hukukta disiplin suçu niteliği verilmesinin, cezai alana gereksiz yere tecavüz etmediğine ikna olması gerekir." Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 08.06.1976 Tarih ve 5100/71 Başvuru No'lu Engel ve Diğerleri/ Hollanda Kararı, O. Doğru (2004). İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları I. İstanbul: Legal Yayınevi, s.137 vd.

³⁵ Fezyioğlu (1999), s. 146-147.

Engel ve Diğerleri/ Hollanda davasına benzer bir dava olan Öztürk/Almanya davasında³⁶ da mahkeme idari suç-cezai suç değerlendirmesi yapmış ve Engel ve Diğerleri davasına referansta bulunarak dikkatsizce araç kullanarak başka bir araca çarpmak suretiyle kazaya neden olan başvurucuya verilen 60 Mark para cezası ile masraflara ilişkin 13 Mark ödenmesi kararına ilişkin olan para cezasının (İdari Suçlar Yasası ve Karayolları Trafik Kanunu ve Karayolları Trafik Tüzüğü'ne göre verilen) her ne kadar Alman hukukuna göre idari suçlar kategorisinde yer alsada yukarıda sayılan kriterler çerçevesinde değerlendirerek sözleşmenin 6. maddesi çerçevesinde cezai nitelikte olduğunu tespit etmiştir.³⁷

AİHM içtihatlarına göre, bir suçlamadan bahsedebilmek için önemli olan suçlama zamanı, suçlamanın biçimi ya da suçlayan makam değildir. Somut olaya göre bir kişinin suç işlediği konusunda şüphe duyulması, kişi hakkında suç şüphesi nedeniyle yakalama ve tutuklama gibi koruma tedbirlerine başvurulması, hakkında bir hazırlık soruşturmasının açılması kişinin durumunda önemli bir etki yaratacağından suçlama anlamını taşımaktadır.³⁸

6.2. İlkenin Geçerli Olduğu Muhakeme Süreci

Suçsuzluk karinesinin yer aldığı AİHS'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında "*bir suç ile itham edilen herkes*" ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Suçsuzluk karinesinin geçerli olduğu muhakeme sürecinden bahsetmeden önce gerek sanıklık sıfatının kazanılması gerekse de AİHS'de yer alan koruma mekanizmalarından yararlanma zamanından bahsetmemiz gerekmektedir.

AİHS'de 6. maddenin metnine bakıldığında, adil yargılanma hakkının sadece kovuşturma aşamasında geçerli olduğu konusunda bir yanlışlığa ortaya çıkmaktadır. Oysa AİHM içtihatlarıyla sanık kavramının iç hukuktan bağımsız bir şekilde ele almakta ve adil yargılanma hakkının geniş bir uygulama alanını bulunmaktadır.³⁹ Ceza Muhakemesi Kanunu anlamında da sanık sıfatının ortaya çıkması iddianamenin kabul edilmesiyle yani kovuşturmanın başlamasıyla söz konusu olmaktadır. Oysa AİHM

³⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 21.02.1984 Tarih ve 8544/79 Başvuru No'lu Öztürk/Almanya Kararı. Doğru (2004), s. 663 vd.

³⁷ Yenedünya (2004), s. 22; Doğru (2004), s. 663 vd.

³⁸ Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 275.

³⁹ H. Karakehya (2008). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesi'nde Duruşma. Ankara: Savaş Yayınevi, s. 248.

içtihatlarında sanıklık kavramının iç hukukla bağlı olmaksızın ele alındığı görülmektedir.⁴⁰

AİHM içtihatlarına göre, kural olarak bir kimse hakkında adli işlemlerin yapılması halinde, isnat bulunsun veya bulunmasın, o kimse AİHS'nin korumalarından yararlanacaktır.⁴¹

AİHS'nin 6. maddesi anlamında da, suçsuzluk karinesinden yararlanılması için suç isnadı gerekmektedir. Ancak suç isnadı ceza davasının açılması, yani kovuşturmanın başlaması anlamına gelmemektedir. Suç isnadı kavramı da iç hukuktan bağımsız bir şekilde ele alınması gereken bir kavramdır.⁴² Bu bağlamda suç isnadının bulunduğundan bahsedebilmemiz için mutlaka ceza davasının açılması gerekmemektedir. Çünkü adil yargılanma hakkını düzenleyen AİHS'nin 6. maddesinin amacı, savunma haklarını garanti altına almaktır. Böylece, kamu makamlarının suç şüphesine dayanarak gerçekleştirdikleri eylem ve işlemlerinin kişiyi esaslı bir biçimde etkilemesi⁴³ halinde, kişinin sözleşmenin 6. maddesinden yararlanması gerekmektedir.⁴⁴

Yaptığımız açıklamalar doğrultusunda suçsuzluk karinesi, soruşturmayı yürüten makamları da bağlayan bir anlam ifade etmektedir, zira geniş anlamda sanıklık statüsünün elde edilmesiyle koruma mekanizması başlayacaktır.⁴⁵ Yalnızca kovuşturma aşamasında değil soruşturma aşamasında da geçerli olan suçsuzluk karinesinin, geçerli olduğu anın kovuşturma aşamasının hüküm safhasıyla sınırlı olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.⁴⁶

Ancak tekrar ifade etmek gerekirse, karinenin hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında geçerli olması gerektiği bağlamında; sanığın hazırlık aşamasında yalnızca suçlu olma olasılığı bulunmaktadır, bu olasılığın karineyi ortadan kaldırması mümkün değildir. Kamu gücünün yansıması olan savcının da bu karineyi yok etmesi beklenemez.⁴⁷

⁴⁰ H. Karakehya (2014). Ceza Muhakemesi Hukuku I. Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi, s. 102.

⁴¹ Avrupa İnsan hakları Mahkemesi'nin 27.06.1968 Tarih ve 2122/64 Başvuru No'lu König/Almanya Kararı, Karakehya (2014), s. 102.

⁴² Üzülmöz (2004), s. 47.

⁴³ AİHM içtihatlarına göre kişinin durumunu esaslı olarak etkilemesi sebebiyle suç isnadı olarak kabul edilmesi gereken haller dava açılması dışında, üstünün, evinin ve işyerinin aranması gibi hallerdir. Gomien vd.'dan aktaran Feyzioğlu (1999), s. 145.

⁴⁴ Feyzioğlu (1999), s. 145.

⁴⁵ Üzülmöz (2004), s. 47.

⁴⁶ S. Donay (1982). İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, s. 115 vd.

⁴⁷ Pradel s. 306'dan aktaran Dönmezer (1998), s. 70.

AİHM içtihatlarına baktığımızda suçsuzluk karinesinin geçerli olduğu muhakeme süreci hususunda içtihat değişikliği yoluna gittiği görülmektedir. Önceki içtihatlarında karinenin yalnızca esas hakkında karar veren hâkim açısından geçerli olduğuna hükmeden ve karineye uyulması kuralını hazırlık soruşturmasında uygulamayan mahkeme daha sonra suçsuzluk karinesinin bütün resmi kurumlar önünde geçerli olduğu yönünde karar vermiştir.⁴⁸ *Allenet de Ribemont/Fransa* davasında başvuru hakkında tutuklama tedbirinin uygulanmasından sonra ve ceza davasının açılmasından önce İçişleri Bakanı ve soruşturma ile ilgili bir polisin basın toplantısı düzenleyerek başvurucuyu suçlu ilan etmesinin suçsuzluk karinesini ihlal ettiği yönünde karar vermiştir.⁴⁹ Benzer bir şekilde *Ürfi Çetinkaya/Türkiye* kararında başvurucuyu lekeleyici ithamlar içeren ve kendisini uyuşturucu kaçakçısı olarak gösteren gazetelerdeki haberlerle, suçsuzluk karinesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.⁵⁰

Bu yönde başka bir kararında *Krause/İsviçre* davasında Mahkeme suçsuzluk karinesinin her türlü ceza davasında geçerli olduğunu fakat sadece ceza davasıyla sınırlı olmadığını ifade etmiştir. Suçsuzluk karinesi gereğince kamu makamlarındaki görevlilerin, kişilere bir mahkeme tarafından suçlu oldukları tespit edilmeden önce de suçlu gibi davranmama yükümlüğü bulunmaktadır.⁵¹

Suçsuzluk karinesinin yalnızca ceza davasının sonuç kısmında geçerli olmayıp aynı suçla itham edilme anından başlayarak muhakeme sürecinin tamamında geçerli olduğu ifade edilen kararlara örnek olarak *Minelli/İsviçre* kararı ile birlikte *Lutz/Federal Almanya* ve *Agosi/İngiltere* kararlarının örnek olarak gösterilmesi mümkündür.⁵²

Suçsuzluk karinesinin geçerli olduğu muhakeme süreci bağlamında, davanın esasına girilmediği haller ve bağlantılı davalar meselesine de değinmemiz gerekecektir. *Minelli/İsviçre* davasında, davanın esasına girmeksizin, zamanaşımı nedeniyle dava düşürülmüş ancak yargılama giderlerinin sanık tarafından ödenmesine hükmetmiştir. AİHM bu davada suçsuzluk karinesinin ihlal edildiği kararını vermiştir.⁵³

⁴⁸ Üzülmez (2005), s. 49; Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 296.

⁴⁹ Feyzioğlu (1999), s. 149; Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 296.

⁵⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 23.03.2013 tarih ve 19866/04 başvuru numaralı kararı.

⁵¹ Feyzioğlu (1999), s. 149

⁵² Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 296.

⁵³ Feyzioğlu (1999), s. 150; Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 296; Schroeder vd. (1999), s. 50.

Asıl dava ile yakından bağlantılı davalara örnek olarak da tutuklama koruma tedbirinin uygulandığı ve fakat beraat ile sonuçlanan bir ceza davası sonucunda haksız tutuklama nedeniyle açılan tazminat davasını gösterebiliriz. AİHM böyle bir durumda tazminat talebinin reddinin suçluluğu ima eden gerekçelere dayanmadığı sürece suçsuzluk karinesinin ihlali anlamına gelmediğini ifade etmektedir.⁵⁴

AİHM Dicle ve Sadak/Türkiye kararında; yargılamanın yenilenmesine karar verilmesi hâlinde de suçsuzluk karinesinin geçerli olduğunu ve yeniden yargılama yapılırken "hükümlü" ifadesinin kullanılmasının suçsuzluk karinesini ihlal edeceğine hükmetmiştir.⁵⁵

Bu konuda Mahkeme tutuklama sonrası beraat kararı üzerine tazminat talebinin reddinin suçsuzluk karinesini ihlal etmediği yönünde verdiği kararına Englert kararı örnek gösterilebilirken, tazminat talebi reddedilirken var olan şüphenin ortadan kalkmadığına dayandırılan Sekanina davası ise suçsuzluk karinesinin ihlal edildiği yönde verilen kararlara örnek gösterilebilir.⁵⁶

7. Basın Özgürlüğü ve Suçsuzluk Karinesi İlişkisi

Teknolojik gelişmelerle eş zamanlı olarak iletişim alanında da gelişmeler yaşanmakta ve bu durum da kişilerin çok kısa bir süre içinde suçlu olarak ilan edilmelerini kolaylaştırmaktadır. Soruşturma ve kovuşturma aşamasında dosya içeriğindeki bilgilerin kolay bir şekilde paylaşımı suçsuzluk karinesini önemli ölçüde etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁷ Üstelik bu kadar kolay bir biçimde halkın nezdinde suçlu olarak ilan edilen kimseler, beraat ettiklerinde basında yer almamakta, yer alsalar da suçlu olarak ilan edildikleri haber kadar dikkat çekmemektedirler.

Basın özgürlüğünün anlamına yer vermeden önce ifade etmeliyiz ki, basın yoluyla suçsuzluk karinesinin ihlal edilmesi hali iki biçimde gerçekleşebilir. Bunlardan ilki suçsuzluk karinesinin resmi makamların yaptıkları basın açıklaması yoluyla ihlal edilmesi halidir.⁵⁸

⁵⁴ Feyzioğlu (1999), s. 152.

⁵⁵ Yıldırım (2016), s. 357.

⁵⁶ Feyzioğlu (1999), s. 153-154.

⁵⁷ D. Yüzer (2013). Basın Yoluyla Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 15 Özel Sayı, s. 1653.

⁵⁸ Frowein ve Peukert'ten aktaran Üzülmüş (2005), s. 52.

İkinci durum ise basın yayın kuruluşlarının haber veriş biçiminden kaynaklanmaktadır. Bu hususta da basın özgürlüğüyle ilgili değerlendirme yapılması gereği ve suçsuzluk karinesinin üçüncü kişileri ilgilendirip ilgilendirmediği sorunu ortaya çıkmaktadır.⁵⁹ Suçsuzluk karinesi sadece resmi makamlar önünde ileri sürülmekle sınırlı kalmamakta aynı zamanda üçüncü kişiler açısından da ileri sürülebilecek bir koruma mekanizmasıdır, yani basını da bağlamaktadır.⁶⁰

Basın özgürlüğü ve suçsuzluk karinesi arasındaki ilişkiyi ortaya koyma bağlamında basın özgürlüğünü açıklığa kavuşturmamız gerekir. Basın özgürlüğü gerek anayasal bağlamda gerekse AİHS bağlamında koruma altına alınan ve ifade özgürlüğü içerisinde yer alan bir özgürlüktür. Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ve bilim ve sanat özgürlüğü ile yakından ilgilidir.

Anayasada basın özgürlüğü Anayasanın 28. maddesinde düzenlenmiş ve basının özgür olduğu ve sansür edilemeyeceği hüküm altına alındıktan sonra basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına yer verilmiştir. Basın Kanunu'nun 3. maddesinde de basının özgür olduğu ifade edildikten sonra, bu özgürlüğün; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma gibi hakları içerdiği ifade edilmiştir.

Basın özgürlüğünün iki boyutu bulunmaktadır. Özgürlüğün bir boyutunu yayıncı, yazar gibi kimselerin ifade özgürlükleri, açıklamada bulunma özgürlükleri oluştururken, diğer boyutunu kamunun yani okuyucu, izleyici ve dinleyici konumunda bulunanların haber alma ve bilgi edinme özgürlüğü oluşturmaktadır.⁶¹

Haber ve düşünceleri serbestçe elde etme, bu haberleri özgürce yorumlama, eleştirme ve yayımlama özgürlüğü basın özgürlüğünü ifade etmektedir. Temelde haber ve bilgileri verme ve alma serbestisi iletişim özgürlüğünü oluştururken, basın özgürlüğü ise, düşüncelerin ve olayların basılmış eserler yoluyla açıklanması serbestisidir.⁶²

⁵⁹ Üzülmöz (2005), s. 52.

⁶⁰ N. Centel (1994). Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 49 (3-4), s. 71.

⁶¹ R. Sunay (2001). Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, s. 134 vd.

⁶² Yüzer (2013), s. 1654.

Güncel, açıklanmasında kamu yararı bulunan olayların, görüşlerin, yorumların ve eleştirilerin açıklanması haber niteliğini taşımaktadır, böyle bir haberin gerçeğe aykırılık teşkil etmeyecek şekilde ve objektif ölçüler içinde yayınlanması basın mensupları için bir hakkın kullanılması sayılır.⁶³ Bir hakkın kullanılması da hukuka aykırılığı ortadan kaldıran sebepler arasında ceza kanununda düzenlenmiştir.⁶⁴

Anayasal bağlamda hüküm altına alınan basın özgürlüğü ve suçsuzluk karinesi iki anayasal temel hak ve özgürlük olarak karşı karşıya gelmektedir. Bu noktada iki temel hak ve özgürlükten hangisinin korunacağı önem arz etmektedir.⁶⁵

Toplum hayatı içinde özgürlüklerin sınırsız olmadığı tartışmasız bir gerçektir. Toplumun varlığının korunması açısından bireylere hak ve özgürlükler tanınırken, bir taraftan da bu hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Özgürlüklerin sınırsız olmadığı noktada basın özgürlüğünün de bireylere sınırsız bir hak olarak sunulmadığı açıktır.⁶⁶

Anayasa'nın basın özgürlüğünün düzenlendiği 28. maddesinin üçüncü fıkrasında basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26. ve 27. maddeleri hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Bu maddelere baktığımızda; 26. maddenin ikinci fıkrasında bu özgürlüklerin milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabileceği düzenlenmiştir.

Suçsuzluk karinesiyle karşı karşıya gelen basın özgürlüğünü ifade ettikten sonra, suçsuzluk karinesi bağlamında adil yargılanma hakkı ihlal edilen bireylerin içinde buldukları konum itibarıyla ihlalleri önleme gücüne sahip olamadıklarından, bu konuda en önemli görev düzenlemeler ve yaptırımlar bağlamında devlete düşmektedir.⁶⁷

⁶³ Özek (1995)'ten aktaran Üzülmöz (2005), s. 53.

⁶⁴ Üzülmöz (2005), s. 53.

⁶⁵ Yüzer (2013), s. 1653.

⁶⁶ Yüzer (2013), s. 1655-1656.

⁶⁷ Frowein ve Peukert 'ten aktaran Üzülmöz (2005), s. 54.

Türk hukuk sisteminde suçsuzluk karinesinin işlerliğini sağlamak üzere CMK'de bulunan hükümlerin yanında Basın Kanununda ve Türk Ceza Kanununda birçok düzenleme yer almaktadır. 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 19. maddesinde yer alan yargıyı etkileme başlıklı hüküm 02.07.2012 tarihli 6352 sayılı kanunun 105. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.⁶⁸ Mülga olan 19. maddeye göre; *"Hazırlık soruşturmasının başlamasından takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet Savcısı, hâkim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlayan kimse, iki milyar liradan elli milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza, bölgesel süreli yayınlarda on milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda yirmi milyar liradan az olamaz. Görülmekte olan bir dava kesin kararlar sonuçlanıncaya kadar, bu dava ile ilgili hâkim veya mahkeme işlemleri hakkında mütalaa yayımlayan kişiler hakkında da birinci fıkrada yer alan cezalar uygulanır."* hükmü yer almaktaydı.

Basın Kanununda 2012 yılından gerçekleştirilen bu değişikliğe paralel olarak, aynı değişiklik kanunuyla yani 02.07.2012 tarihli 6352 sayılı kanun ile 5237 sayılı TCK'nın gizliliğin ihlali başlığını taşıyan 285⁶⁹. maddesinde de değişiklik yapılmıştır. Değişiklik sonrasında da madde metninde öncelikle soruşturmanın gizliliğini ihlal eden kişiye verilecek ceza öngörüldükten sonra, soruşturmanın gizliliğini ihlal suçunun hangi hallerde gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Soruşturmanın gizliliğini ihlal teşkil eden fiilin oluşum şartlarından biri soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi iken, diğeri soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olmasıdır.

TCK'nın 285. maddesinde gizliliğin ihlalinin yaptırma tâbi tutulmasına paralel olarak CMK madde 157'de de soruşturmanın gizliliği hususunun

⁶⁸ <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6352.html> (Erişim tarihi 28.12.2014)

⁶⁹ TCK 285. maddenin eski hali için bkz TCK m. 285 "(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, soruşturma aşamasında alınan ve kanun hükmü gereğince gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğinin ihlali açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz. (2) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkrada hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz. (3) Bu suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, ceza yarı oranında artırılır."

düzenlendiği ve suçsuzluk karinesinin işlerlik kazanmasının amaçlandığı görülmektedir.

Basın özgürlüğü bağlamında, hakaret suçuyla ilgili 5237 sayılı TCK'nin ilk şekli ve 2005 yılında gerçekleştirilen değişiklikten de bahsetmemiz gerekmektedir. 2005 yılında gerçekleşen değişiklik öncesinde hakaret suçu düzenleyen TCK'nin 125. maddesinde hakaretin basın yoluyla işlenmesi hâlinde cezanın ağırlaştırılacağı hüküm altına alınmıştı. 2005 değişikliğiyle basın yoluyla hakaret TCK'den çıkarılmıştır.⁷⁰ “Basın yoluyla hakaret” fiili artık TCK'de bulunmasa da, hakaret suçunun basın araçlarıyla işlenmesi söz konusu olduğunda fiil “hakaretin alenen işlenmesi” kapsamında değerlendirilerek cezalandırılacaktır.⁷¹

TCK 285. maddede “Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.” düzenlemesiyle “Pendik sapığı” ve “Okmeydanı sapığı” “Ümraniye Sapığı”⁷² şeklinde kişilerin yaftalanarak, hayatlarına geri dönüşü imkânsız zararlar verilen kişilere karşı gerçekleştirilen fiillerin cezalandırılması sağlanmış olacaktır. TCK 285. maddenin yanı sıra TCK 288. maddede düzenleme altına alınan adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçu da suçsuzluk karinesinin korunması amaçlı getirilen düzenlemeler arasında yer almaktadır.⁷³

8. Suçsuzluk Karinesinin Hukuki Sonuçları

AİHS bağlamında ve Anayasada ifade edilen suçsuzluk karinesinin çeşitli sonuçları bulunmaktadır. Adil yargılanma hakkının alt ilkelerinden biri

⁷⁰ T. Katoğlu (2013). Basın Yoluyla hakaret Kavramı ve Madde Yönünden Yetki Sorunu. Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19 (2), s. 736-737.

⁷¹ A. C. Yenidünya ve M. E. Alşahin (2007). Bireyin Şerefine Karşı Suçlar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 68, s. 74.

⁷² Lekelenmeme hakkı adlı çalışmada Kara, Ümraniye sapığı olarak adlandırılan bir şüphelinin robot resmine benzemesi nedeniyle hayatı kararan bir vatandaşın haberine yer veriyor. E. Kara (2012). Lekelenmeme Hakkı. *Adalet Dergisi*. (43), s. 188 vd.; Her ne kadar basın yoluyla suçsuzluk karinesi ihlal edilmese bile acemi bir hırsızlık sonucu bir cinayete kurban giden eşini öldürmekle suçlanan Clarence Ricfard Dexter'in altı yılını ölüm hücresinde geçirdiği bir örnek için bkz. C. Burnett. (2002). *Constructions of Innocence*. *UMKC Law Review*, 70 (4), s. 971 vd. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/umkc70&div=44&start_page=971&collection=journals&set_as_cursor=12&men_tab=srchresults (Erişim tarihi: 30.05.2016)

⁷³ Üzülmez (2005), s. 55-56.

olan suçsuzluk karinesi doktrinde ceza muhakemesine hâkim olan ilkeler arasında incelenmektedir. Fakat ister ceza muhakemesi ilkesi olarak kabul edilsin, isterse de adil yargılanma hakkı ilkesi olarak kabul edilsin varılacak nokta aynıdır.⁷⁴

AİHM suçsuzluk karinesinin gerçek anlamda bir işlevinin olması için, bazı kriterleri belirlemiştir. Bu kriterleri de Barbara, Messegue ve Jabardo davasında ifade etmiştir. Buna göre⁷⁵;

- Yerel mahkeme hâkimleri yargılamaya başlarken, sanığın suçu işlediği konusunda önyargılı bir yaklaşım sergilememelidirler.
- Yargılama sırasında ispat yükü altında bulunan makam sanık değil savcı olmalıdır.
- Sanık açılacak olan dava ile ilgili haberdar edilmelidir ki böylece savunmasını rahat hazırlama imkânına sahip olmalıdır.
- Şüpheden sanık yararlanmalıdır.

Karinenin ispat yükü değerlendirmesi, şüpheden sanık yararlanır, susma hakkı, tutuklulukta makul sürenin aşılması gereği, yasak sorgu yöntemiyle elde edilen delillerin yargılamada kullanılması durumunda suçluluğun kanunen sabit olmaması gibi hukuki sonuçları bulunmaktadır.⁷⁶

8.1. Ceza Muhakemesinde İspat Yükü Değerlendirmesi ve İddiacının İddiasını İspatla Yükümlü Olması

AİHS’de ispat yüküne ilişkin olarak açık bir düzenleme yer almasa da bu husustaki boşluk AİHM içtihatlarıyla giderilmiştir. Suçsuzluk karinesi ile ispat yükü birbiriyle yakından ilgili kavramlardır. İspat yükü bağlamında sanık suçsuzluğu konusunda delil göstermek yükümlülüğü altında değildir. Ancak sanığın cezalandırılmasını isteyen kişi iddiasını kanıtlamak yükümlülüğü altındadır. Sanık suçsuzluğunu kanıtlamak zorunda olmadığı gibi,⁷⁷ ceza muhakemesi hukukunda amaç maddi gerçeği araştırmak olduğu

⁷⁴ Üzülmöz (2005), s. 56.

⁷⁵ Feyzioğlu (1999), s.148.

⁷⁶ Dönmezer (1998), s. 68 vd; Üzülmöz (2005), 57 vd.

⁷⁷ Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 151. Centel ispat yükü konusunda, medeni muhakemenin aksine ceza muhakemesinde iddiacı iddiasını ispat eder kuralı bulunmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, bir olguyu ispat etmeye çalışan muhakeme süjesi bunu gerçekleştirmezse onun aleyhine sonuç meydana gelmez. Buna örnek olarak savcı iddianamede bir suç işlendiği iddiasında bulursa ve iddiasını kanıtlayacak yeterli delil gösteremezse sanık doğrudan beraat etmez, mahkemenin bunun değerlendirmesini yapması gerekir. Centel ve Zafer (2008), s. 651.

için hâkim tarafların getirdiği delillerle bağlı değildir.⁷⁸ Ceza muhakemesinde, devlet cezalandırma yetkisini kamu davası aracılığıyla kullandığı için kamu davası açma yetkisi ve ispat yükü savcı üzerinde bulunmaktadır.⁷⁹ Ceza muhakemesinde hâkimin sorumluluğu olan re'sen araştırma ilkesi ile savcının sanık aleyhine delilleri topladığı gibi sanığın lehine olan delilleri de toplaması kuralı, ceza muhakemesinde ispat yükünün bulunmadığı gibi sonucu ortaya çıkarmamaktadır. AİHM kararlarında da ispat yükünün iddia makamı olan süjede bulunduğu karar vermiştir.⁸⁰

İspat yükü, CMK 32, 26, 41 ve 69. maddeler gereğince hâkimin, bilirkişinin, zabıt kâtibinin reddi ve eski hale getirme talebi gibi ikincil uyuşmazlıkların çözümünde kabul edilmektedir.⁸¹

İspat yükünün bir sonucu olarak şüpheden sanık yararlanır ilkeleri ve susma hakkı ortaya çıkmaktadır. İspat yükünün belirlenmesi noktasında, yargılamanın tek bir süje üzerinden gerçekleştirilmesi gibi bir sonuca varılmaması gerekir. Sanığın susma hakkının kullanmasının mümkün olması gibi, suçsuzluğunu ispatlayacak deliller ortaya koyarak iddiaları çürütmesi de mümkündür.⁸² Suçsuzluk karinesinin bir sonucu olarak sanığın ispatla yükümlü olması mümkün değildir, iddiacının sanığın suçlu olduğunu ispatlaması gerekir. Ancak bazı durumlarda birtakım fiili durumların suçun maddi unsurlarının gerçekleştiğini kabul eden karinelere kanunlarda yer verildiği görülmektedir.⁸³

Bazı durumlarda, kovuşturma makamı için tam bir delil ortaya koymanın zor olduğu hallerde, suçsuzluk karinesine istisnalar getirildiği görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu makul karşılanabilecek sınırlar içinde kalmak ve sanığın savunma hakkını ihlal etmemek kaydıyla bazı karinelerin konulabileceğini kabul etmiştir. AİHM bu temel ilkeleri 1988 tarihli Salabiaku kararında belirlemiştir.⁸⁴ Salabiaku adlı kişinin gümrükten

⁷⁸ Kunter, de Centel ve Zafer'de olduğu gibi ceza muhakemesinde, medeni muhakemede olduğu gibi iddiacı iddiasını ispatlar gibi bir kuralın olmadığını ifade etmektedir. Hakim delil araştırabildiğinden ispat yükü diye bir durumun olmadığını düşünmektedir. N. Kunter vd. (2010). Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Beta Basımevi, s. 1342.

⁷⁹ M. Fezyoğlu (2002). Vicdani Kanaat. Ankara: Yetkin Yayınevi, s.160.

⁸⁰ Fezyoğlu (2002), s. 161.

⁸¹ Centel ve Zafer (2008), s. 651.

⁸² Üzülmöz (2005), s. 57.

⁸³ Dönmezer (1998), s. 70.

⁸⁴ Dönmezer (1998), s. 71.

geçirmekte olduğu sandıkta oldukça fazla miktarda uyuşturucu madde ele geçirilmiş ve muhakeme sonunda Fransız Gümrükler Kanunu'nun zorunlu olarak kast veya taksir bulunmaksızın gümrükten geçerken yasaklanmış maddelere sadece zilyet olma basit veya objektif eylemini cezalandıran 392/1 maddesi gereğince mahkûm olmuştur. Bunun üzerine Salabiaku olayda "yarı aksinin ispatı mümkün olmayan bir karineye" dayanılarak hakkında hüküm verildiğini ve bunun AİHS'nin 6. maddesinin ikinci fıkrasına aykırı olduğunu ileri sürerek mahkemeye başvurmuştur. Fransız hükümeti mahkûmiyet kararına dayanak oluşturan Gümrükler Kanunu'nun 392/1. maddesinde bir suçluluk karinesinin değil sorumluluk karinesinin öngörüldüğünü, oysa AİHS madde 6/2'de suç ithamından söz edildiğini, dolayısıyla madde 392/1 ile getirilen sorumluluk karinesinin suç ithamı sayılamayacağı ve bu nedenle de suçsuzluk karinesi kapsamında değerlendirilemeyeceği yönünde bir savunmada bulunmuştur. AİHM, Fransa'nın yaptığı bu ayrımı nisbî bularak olayda suçsuzluk karinesinin uygulanabileceğine karar vermiş ve hemen ardından her hukuk sisteminin hukukî ve maddi karineler kabul edebileceğini, bunların makul sınırlar içinde kalmak şartıyla sözleşmeyi ihlal etmeyeceğini belirtmiştir.⁸⁵ AİHM suçluluk karinelerinin hangi şartlarla sözleşmeyi ihlal etmeyeceğini gösteren bazı ölçütler getirilmiştir. Buna göre, öngörülen suçluluk karinesi sanığın savunma hakkını ihlal etmemelidir, fiili veya kanuni karinelerin bulunduğu hallerde, sanığa bunu çürütme imkânı mutlaka tanınmalı, yani savunma hakkı kısıtlanmamalıdır. Hâkimin, sanığı şüpheden yararlandırmak hususunda mutlak takdir hakkı bulunduğu, mücbir sebep sorumluluğunun kaldırılacağı kabul edildiği ve savunma hakkının ihlal edilmediği durumlarda makul sınırlar aşılmış olmayacaktır.⁸⁶ Mahkeme, Gökçeli/Türkiye davasında ceza yargılamasına konu olan kitabın toplatma kararında "şüpheli bir durum"dan bahsedilmesinin başvuru açısından suçsuzluk karinesini ihlâl etmediğine hükmetmiştir.⁸⁷

8.2. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Sanığın mahkûm edilebilmesi için suçsuzluk karinesinin bertaraf edilmesi yani sanığın suçu işlediğine dair tam bir yargıya, vicdani kanaate ulaşılması gerekmektedir. Ancak sanığın beraat edebilmesi için masumiyetinin anlaşılması zorunlu değildir, suçlu olmadığının anlaşılması

⁸⁵ Dönmezer (1998), s. 71-72; Feyzioğlu (1998), s. 156.

⁸⁶ Üzülmöz (1998), s.59.

⁸⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 04.03.2003 tarih ve 27215/15 başvuru numaralı kararı. <http://ihami.anadolu.edu.tr/index.htm> (Erişim tarihi: 23.11.2016).

yeterlidir. Şüphenin ortadan kaldırılamadığı durumlarda şüpheden sanık yararlanacak ve sanığın beraatine hükmedilecektir.⁸⁸ Suçsuzluk karinesi yargılamanın her aşamasında yer aldığı için, yargılama boyunca ortaya çıkan her şüpheden sanık yararlanmalıdır.⁸⁹

Sanığın suçluluğunu ispatlayacak bütün unsurlar ortaya konulmalıdır aksi takdirde şüpheden sanık yararlanır. Böylece sanığın kusurluluğunun kanıtlanmaksızın cezalandırılması yasaklanmaktadır. Beraat kararı verildiği durumlarda da suçun işlenip işlenmediğinin şüpheli kalması engellenmektedir. Böylece de delil yetersizliğinden değil, faile isnat edilen fiil sabit olmadığı gerekçesiyle beraat kararı verilmektedir.⁹⁰ Bu tür bir beraat kararı tespit edici bir nitelikte değildir sadece suçsuzluk karinesinin bir yansımasıdır. Ancak böyle bir durumda haksız tutuklama nedeniyle tazminat davası açan kişinin daha önce sanık olarak yer aldığı davada aleyhine ileri

⁸⁸ Feyzioğlu (2002), s. 184. Üzülmöz (2005), s. 61-62. "Latince "in dubio pro reo" olarak ifade edilen ve masumiyet (suçsuzluk) karinesinin bir uzantısı olan "şüpheden sanık yararlanır ilkesi" ceza yargılaması hukukunun evrensel nitelikteki önemli ilkelerinden biridir. Sanığın bir suçtan cezalandırılmasının temel koşulu, suçun kuşkuya yer vermeyen bir kesinlikle ispat edilmesine bağlıdır. Kuşkulu ve aydınlatılmamış olaylar ve iddialar sanığın aleyhine yorumlanarak hüküm tesis edilemez. Ceza mahkûmiyeti bir olasılığa değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalıdır. Bu ispat, teoride olsa hiçbir kuşku ve başka türlü bir oluşa olanak vermemelidir. Yüksek de olsa bir olasılığa dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza yargılamasının en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan hüküm vermektir.... Bu nedenle, dosya kapsamına göre sanığın, maktul M. A.'ı öldürmek suçuna sanık A. C.'u azmettiren sanık A. A.'ı kasten öldürme suçuna azmettirmeye azmettirdiğine dair her türlü şüpheden uzak, kesin ve inandırıcı kanıt bulunmadığından, beraatı yerine, varsayıma dayalı değerlendirmelerle unsurları oluşmayan suçtan cezalandırılmasına karar verilmesi yasaya aykırıdır." Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 06.03.2010 tarih ve 2011/1-345 Esas ve 2012/73 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014). Şüpheden sanık yararlanır ilkesine yer verilen diğer kararlar; Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 11.06.2013 tarih ve 2013/9-241 Esas ve 2013/293 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014). Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 04.10.2011 tarih ve 2011/10-159 Esas ve 2011/202 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014). Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 15.04.2014 tarih ve 2012/2-1498 Esas ve 2014/188 Karar sayılı kararı. . <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014).

⁸⁹ J. A. Seife. (1934). The Presumption of Innocence. *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*, 25 (1), s. 60. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jclc25&div=12&start_page=53&col_lection=journals&set_as_cursor=10&men_tab=srchresults# (Erişim tarihi: 28.05.2016).

⁹⁰ Üzülmöz (2005), s. 62.

sürülen iddiaların yeniden incelenmesi sonucunda beraat kararının tartışılması hukuka uygun bir faaliyet değildir.⁹¹

Mahkûmiyet kararı verilebilmesi için vicdani kanaate ulaşılması gerekmektedir. Açık ve kesin bir kanıtlama olmadığı takdirde olasılıklara dayanarak mahkûmiyet kararı verilmesi mümkün değildir.⁹² Vicdani kanaate ulaşılması ise ancak ve ancak şüphenin ortadan kalkmasına yani şüphenin yenilmesine bağlıdır.⁹³ Vicdani kanaat kriterinin yerine getirilemediği her hal sanık lehine yorumlanacaktır. Anayasa madde 19 ve madde 38/4 ise madde 138/1 şüpheden sanık yararlanır ilkesinin anayasal temellerini oluştururken, CMK madde 223/e'de “*yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması*” hâlinde beraat kararı verilmesi ve AİHS 5. ve 6/2. maddesi hukuki temellerini oluşturmaktadır.⁹⁴ Türk Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuruya ilişkin kararlarında da kişinin hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı olmadan suçsuz sayılacağı belirtildikten sonra, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin kararlarda sanık hakkında suçu işlediğine dair vicdani kanaatin oluştuğu ve bu kanaatin kasten yeni bir suç işlenmemesi şartına bağlı olarak hüküm ifade ettiği dile getirilmektedir.⁹⁵

Şüpheden sanık yararlanır ilkesi yalnızca beraat kararıyla sınırlı olarak ele alınmamalıdır. Örneğin hafifletici nedenin var olup olmadığı konusunda şüphe ortadan kalkmamışsa, hafifletici neden var kabul edilerek sanığa uygulanmalıdır.⁹⁶ Hafifletici sebeplerin varlığı hususunda şüphe duyulması dışında cezalandırma şartları ile ilgili olarak şüphe bulunması halinde de sanık lehine hareket edilmesi gerekmektedir.⁹⁷

8.3. Susma Hakkı

Suçsuzluk karinesinin diğer bir sonucu da susma hakkıdır. Suçsuzluk karinesinin sonucu olarak susma hakkı, sanığın susmasının aleyhine delil ve

⁹¹ Schroeder vd. (1999), s. 44.

⁹² Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 14.12.2010 tarih ve 2010/9-88 Esas ve 2010/255 Karar sayılı kararı. Okuyucu Ergün (2012), s.46-47.

⁹³ Fezyioğlu (2002), s. 192.

⁹⁴ Fezyioğlu (2002), s. 196.

⁹⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 13.06.2013 tarih ve 2012/665 başvuru numaralı kararı. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e08d8d79-a271-4e65-a530-11d828eec3f0?wordsOnly=False> (Erişim tarihi : 23.11.2016).

⁹⁶ Ö. Tozman (2007), Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11 (3-4), s. 328.

⁹⁷ Fezyioğlu (2002), s. 194.

suçluluk karinesi olarak kullanılamaması anlamına gelmektedir.⁹⁸ Susma hakkı CMK madde 147/e'de "Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir" şeklinde ifade edilmektedir.

Sanığın susma hakkını tamamen değil de muhakemenin sadece belli bir evresinde kullanması ya da bazı sorulara cevap verirken bazı sorulara cevap vermemesi halinde de susma hakkının aleyhe sonuç doğurmaması gerekir.⁹⁹ Şunu da belirtmeliyiz ki Alman hukukunda, sanığın kısmen susması kısmen de konuşması, sorulara cevap vermesi durumunda bu husus suçluluk belirtisi olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁰ Kısmi susma hakkının kullanılmasının suçluluk belirtisi olarak kabul edilmesinin AİHS'ye uygun olduğunu düşünen kişiler de bulunmaktadır.¹⁰¹

Sanığın susma hakkını kullanmış olması kendisine bazı koruma tedbirlerinin uygulanmasını engellemez. Çünkü şüpheli veya sanığın beden muayenesine katılma zorunluluğu bulunmaktadır. Şüpheli veya sanığın beden muayenesine katılmak konusunda rızası aranmamakla birlikte, aktif bir katılıma da zorlanması mümkün değildir.¹⁰² Rızanın bulunmaması hâlinde şüpheli veya sanığa uygulanacak beden muayenesine ilişkin düzenlemenin CMK'nin yaptığı atıfla bir yönetmelikle yapılması da kanunilik ilkesini zedeler niteliktedir.¹⁰³ Vücut bütünlüğü Anayasanın 17. maddesinde de koruma altına alınmıştır. Buna göre, tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tâbi tutulamaz.

AİHM'in şüpheli veya sanığın rızası dışında beden muayenesinin yapılması, doku ve örneklerin alınmasının susma hakkının ihlali olmadığı konusunda pek çok kararı bulunmaktadır. Saunders/Birleşik Krallık kararında

⁹⁸ Dönmezer (1998), s. 69.

⁹⁹ Üzülmöz (2005), S.60.

¹⁰⁰ Dönmezer (1998), s. 69; Üzülmöz (2005), s.60.

¹⁰¹ Schroeder vd. (1999), s. 44

¹⁰² C. Şahin ve N. Göktürk (2015). Ceza Muhakemesi Hukuku II. (4. Baskı). İstanbul: Seçkin Yayıncılık, s. 58. Beden Muayenesi Yönetmeliğinin 18. maddesine göre mevzuatta aranan tüm koşulların gerçekleşmesine rağmen şüpheli veya sanığın beden muayenesine veya örnek alınmasına rıza göstermemesi hâlinde ilgili Cumhuriyet Başsavcılığınca gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir.

¹⁰³ Ö. Apiş (2012). Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması. Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 18 (1), s. 283; P. Aksoy İpekçioğlu (2013). Vücuttan Örnek Alma İşleminin Hukuki Niteliği ve Anayasaya Uygunluğu. Prof Dr. Nur Centel'e Armağan. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19 (2), s. 1170.

sanığın rızası dışında kan, idrar, doku örneklerinin alınmasının zorla ifade almaktan farklı olduğunu belirtmiş ve bu örneklerin alınmasının susma hakkını ihlal etmediğine karar vermiştir.¹⁰⁴ Benzer bir kararda, Cartledge/Birleşik Krallık kararında da başvurucudan zorlamayla kan örneği alınmasının ve bunun delil olarak değerlendirilmesinin susma hakkını ihlal etmediğine hükmetmiştir.¹⁰⁵

AİHM, sanığın susma hakkını kullandığı ve bunun aleyhine bir değerlendirme yapılması nedeniyle yapılan başvuru üzerine John-Murray/İngiltere davasında susma hakkının uluslararası hukuk ilkelerinden olduğunu ve bu hakkın adil yargılanma hakkının özünde bulunduğu sonucuna varmıştır. AİHM davada sanığın sorgulama esnasında susmasının sanık aleyhine yorumlanmasının adil yargılanma hakkını ihlal edip etmediğini tartışırken, olaya dair tüm koşulların, sanığın susması anındaki somut durumun değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda da sanığın yargılama boyunca suskunluğunun suçluluk karinesi olarak değerlendirilmemesi gerektiği sonucuna varmıştır.¹⁰⁶

Funke/Fransa davasında da hakkında kaçakçılık suçundan kovuşturma yapılan kişi gümrük mevzuatı uyarınca görevlilere teslim etmesi gereken ve delil niteliğinde olan belgeleri teslim etmemiştir. Teslim etmemesi nedeniyle de cezalandırılmış bunun üzerine de AİHM'in yaptığı yargılama sonucunda; gümrük görevlilerinin varlığı konusunda tahminde buldukları ve ele geçiremedikleri delillerin suç şüphesi altında bulunan kişi tarafından teslim edilmesini istemeleri, kişinin de teslim etmemesi sonucunda cezalandırılmasının susma hakkı ve kendi mahkûmiyetine yardımcı olmama hakkının ihlali yoluyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.¹⁰⁷

¹⁰⁴ S. İnceoğlu(2013). İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı. Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler. İstanbul: Beta Yayınevi, s. 277; Ç. K. Aydın (2010). Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak "Susma Hakkı". Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 91, s. 168.

¹⁰⁵ İnceoğlu (2013), s. 278.

¹⁰⁶ J. Murray/İngiltere. Davası. Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 294. "Yine AİHM göre, susma hakkı her tipteki suçların yargılanmasında geçerlidir ve kamu yararı bu hakkın ihlalini meşru saydırmaz. Ancak, sanığın iradesinden bağımsız olarak, mevcut delillerin toplanılmasında zor kullanılabilir. Örneğin; bir kimseden kan alınabilir, suçsuzluk karinesi, iradenin bulunmaması ve susma hakkı bunu engellemez." Üzülmüş (2005), s. 61.

¹⁰⁷ Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 293-294.

8.4. Tutuklulukta Makul Sürenin Aşılması

Sanık suçluluğu kanıtlanıncaya kadar suçsuz sayılsa da sanık hakkında mahkûmiyet kararına kadar koruma tedbirlerinin uygulanması mümkündür. Bu da suçsuzluk karinesini ihlal etmez. Zira sanık bu aşamada suçlu ile masum arasında bir yeredir. Ancak bu aşamada uygulanacak koruma tedbirlerinin mevzuata uygun olması gerekmektedir ki suçsuzluk karinesi ihlal edilmiş olmasın.¹⁰⁸

Türk hukukunda tutuklamanın bir koruma tedbiri olmasından hareketle, CMK'de tutukluluk sürelerine ilişkin düzenleme 102. maddede yer almaktadır. CMK tutuklulukta geçecek süreyi belirlerken ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren veya girmeyen suçlara göre bir ayırım yapmıştır.¹⁰⁹ Buna göre ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en fazla bir yıldır. Bir yıllık bu süre zorunlu hallerde ve gerekçesi gösterilerek altı ay daha uzatılabilir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise tutukluluk süresi en fazla iki yıldır. Bu süre zorunlu hâllerde uzatılabilir ve uzatma süresi toplam üç yılı geçemez. CMK'nin 252/2. maddesine göre de 250. maddenin c bendine giren suçlar¹¹⁰ bakımından, CMK'de öngörülen tutuklama süresinin iki katı olarak uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

CMK'deki tutukluluk sürelerine ilişkin düzenleme değerlendirildiğinde, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından iki yıl olan tutukluluk süresinden daha fazla bir uzatma süresinin öngörülmesi olması hem teknik açıdan hem de toplamda beş yıllık ve on yıllık tutukluluk sürelerinin koruma tedbiri olmanın ötesine geçerek suçsuzluk karinesini ihlâl etmesi bakımından eleştirilmektedir.¹¹¹

Anayasa Mahkemesi'ne göre de bir sanığın tutuklu olarak bulundurduğu sürenin makul olup olmadığı, her davanın kendi özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Tutukluluğun devamı ancak suçsuzluk karinesine rağmen Anayasanın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve

¹⁰⁸ Üzülmöz (2005), s. 62-63.

¹⁰⁹ M. Feyzioğlu ve G. Okuyucu -Ergün (2010). Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 59 (1), s.41.

¹¹⁰ Bu suçlar TCK'nın İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlardır (305,318,319,323,324,325 ve 332. maddeler hariç).

¹¹¹ Feyzioğlu ve Okuyucu- Ergün (2010), s. 43.

güvenliği hakkından daha ağır basan gerçek bir kamu yararının mevcut olması durumunda haklı kabul edilebilir.¹¹²

AİHS 5. maddesinin 3.c bendinde öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkes hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılmalıdır; kişinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bit teminata bağlanabilir.

AİHS'nin 5. maddesinde geçen makul sürenin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Makul süre de tutuklulukta geçirilecek olan süredir ve iki yükümlülük içermektedir. Bunlardan biri tutuklanan kişinin tutuklama işleminin denetlenmesi amacıyla *hemen* bir hâkim ya da adli görev yapmaya kanunen yetkili kılınmış bir memur önüne çıkarılması ve tutukluluk süresinin makul süreyi aşmamasıdır ve bu konudaki ihlaller AİHS 5. madde kapsamındadır.¹¹³ Muhakemenin makul sürede sonuçlanması ise tutuklulukta geçen sürenin makul olmasından farklıdır ve AİHS 6. maddesinde hüküm altına alınmıştır. AİHM'e göre, bir dava, haklı sebepler varsa, uzun süre devam edebilir ve bu halde 6. madde ihlal edilmemiştir. Oysa aynı davada sanık, makul süreyi aşar şekilde tutuklu kalmışsa, AİHS 5/3. madde ihlal edilmiş olacaktır.¹¹⁴

Ancak şunu ifade etmeliyiz ki AİHM'in içtihatlarında da belirtildiği üzere, makul süreyi aşan tutukluluk süreleri, AİHS 5/3. maddesiyle birlikte, suçsuzluk karinesini düzenleyen 6/2. maddesinin de ihlali sonucunu doğurur". Bu konuda AİHM, Neumeister davasında verdiği kararında makul süreyi aşan tutukluluk sürelerinin, suçsuzluk karinesini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Suçsuzluk karinesi ile tutuklulukta geçen makul süre arasındaki bağlantıda, makul sürenin üzerindeki tutukluluk hâllerinin, kesin hükümle mahkûmiyetten önce gerçekleştirilen bir ceza türü olarak değerlendirilmesidir. Tutuklulukta makul sürenin aşıp aşılmadığı her somut olayın durumuna, davanın kapsamı ve çetrefilliliğine göre değerlendirilmektedir.¹¹⁵

¹¹² A. Yıldırım (2016), s. 352. Anayasa Mahkemesi'nin 02.07.2013 tarih ve 2012/1137 başvuru numaralı kararı. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/ba6980c4-170b-4f98-828c-00bac0236770?wordsOnly=False> (Erişim tarihi : 23.11.2016).

¹¹³ Gölcüklü ve Gözübüyük (2007), s. 236.

¹¹⁴ Fezyoğlu (1999), S. 154.

¹¹⁵ Fezyoğlu (1999), S. 155.

Mahkemenin yerleşik uygulamasında, makul sürenin tespitinde şu kriterlerin göz önünde tutulması gerektiğine hükmedildiği görülmektedir;¹¹⁶

- Özgürlüğün kısıtlandığı sürenin ne kadar olduğu,
- İsnat edilen suçun niteliği ve mahkûmiyet sonucunun çıkması halinde verilmesi muhtemel cezanın ne olduğu,
- Özgürlük kısıtlamasının, sanık üzerindeki maddi, manevi ve diğer etkilerinin neler olduğu,
- Sanığın davranışları,
- Soruşturmanın yürütülme biçimi ve üslubu,
- İlgili adli makamların işlemlerinin neler olduğu.

Yukarıda ifade edilen kriterlere göre değerlendirme yapıldığında makul süreyi aşan bir tutukluluk süresi mahkûmiyete dönüşeceğinden suçsuzluk karinesini ihlal edecektir.

Tutuklulukta makul süreye ilişkin olarak dikkat çekilmesi gereken bir konu da temyiz aşamasında tutuklu kalınan sürenin nitelendirilmesine ilişkin olarak Türk hukukunda ve AİHM içtihatlarında yer alan farklılıktır. AİHM tutuklulukta geçen makul süreyi değerlendirirken, hesaplamaya ilk derece mahkemesinin kararına kadar tutuklulukla geçen süreyi dâhil ederken, ilk derece mahkemesinin verdiği hükümden sonra, karar kesinleşene kadar tutuklu geçirilen süreyi hesaplamaya dâhil etmemektedir.¹¹⁷ Ancak kanun yolu aşamasında tutuklulukla geçen süre, tutuklamanın ve tutuklamaya devam kararının gerekçeli olması açısından ve yargılamanın uzun sürmesi bağlamında AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkını açısından incelenecektir.¹¹⁸

8.5. Hukuka Aykırı Elde Edilen Delilin Değerlendirilmemesi (Delil Yasakları)

Gerek anayasal bağlamda gerekse de AİHS'nin esasları dikkate alındığında suçluluğun hukuka aykırı olmayan şekilde elde edilen delillerle ispat edilmesi gerekir. AİHS'de delil yasaklarına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır ve bu konu iç hukuka bırakılmıştır. Yani hukuka

¹¹⁶ Feyzioğlu (1999), S. 155.

¹¹⁷ M. Özen vd. (2010). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türk Hukukunda Azami Tutukluluk Süresinin Hesaplanmasına İlişkin Değerlendirmeler. Ankara Barosu Dergisi, 68 (4), s. 184-185.

¹¹⁸ Özen vd. (2010), s. 185.

aykırı yollarla elde edilen delillerin değerlendirilmemesi hususunun iç hukuktaki kurallarla yasaklanmış olması gerekmektedir.¹¹⁹ Delil elde edilmesi ve delillerin değerlendirilmesi işlemlerine ceza muhakemesinde getirilen sınırlamalar delil yasaklarını oluşturmaktadır. Elde edilmesi yasak olan delillerin değerlendirilmesi de yasaktır.¹²⁰

CMK 206. maddenin ikinci fıkrasında reddedilmesi gereken deliller şöyle ifade edilmiştir: “*Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunur: a) Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse. b) Delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa. c) İstem, sadece davayı uzatmak maksadıyla yapılmışsa.*”. Yine CMK’nin 148. maddesinde de ifade alma ve sorguda yasak usuller hüküm altına alınmıştır. Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanması gerektiği hüküm altına alındığı gibi, bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamayacağı düzenlenmiştir. Bunların yanında, kanuna aykırı bir yarar vaat edilemeyeceği ve yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

CMK madde 217/2’ye göre yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir. Bu düzenlemenin anlamı hukuka aykırı bir biçimde elde edilen delillerle hüküm kurulamayacağıdır.¹²¹ Hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi yasağı konusunda iki farklı sistem mevcuttur. Mutlak değerlendirme yasağı olarak adlandırılan birinci sisteme göre hukuka aykırı biçimde elde edilen tüm delillerin değerlendirilmesi yasaktır. Nispi değerlendirme yasağı olarak adlandırılan ikinci sisteme göre ise hukuka aykırı biçimde elde edilen delillerin bazılarının değerlendirilmesi mümkünken, bazılarının değerlendirilmesi mümkün değildir.¹²² Türk hukuk

¹¹⁹ Schroeder vd. (1999), s. 254; Hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesine ilişkin olarak Avrupa’da ortak bir uygulamanın olmaması ve Sözleşmede delillerin kabul edilebilirliği konusunda düzenleme olmaması sebebiyle, delillerin değerlendirilmesi sorunu iç hukuka bırakılmıştır. İnceoğlu (2013), s. 288.

¹²⁰ Şahin ve Göktürk (2015), s. 88.

¹²¹ H. Karakehya (2016). Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti. Ankara:Savaş Yayınevi, s. 85.

¹²² Anglo Sakson hukuk sisteminde hukuka aykırı biçimde elde edilen delillerin değerlendirilmesi mutlak bir biçimde yasaklanmıştır. Bu yasaklamanın amacı ise sanığın haklarını korumanın aksine, kolluk personelini disipline etmektir. Bu kural zaman zaman muhakemede tikanıklıklara neden olmaktadır. Anglo Sakson hukuk sisteminin aksine Kıta Avrupası hukuk sisteminde amaç kişi hak ve özgürlüklerini korumak olduğundan; şüpheli veya sanığın haklarını önemli ölçüde zarara uğratmayan fakat hukuka aykırı yollarla elde

sisteminde gerek Anayasada gerekse de CMK'de hukuka aykırı deliller bakımından mutlak değerlendirme yasağı¹²³ kabul edilmiştir. Anayasanın 38. maddesinde yer alan, hukuka aykırı delillerin mutlak değerlendirilme yasağı 2001 yılında 4709 sayılı kanunla yapılan değişiklikle anayasa metnine dâhil edilmiştir.¹²⁴

Suçsuzluk karinesi ile ilgili olarak suçun kanunen ispat edilmesi ifadesine yer verildiğinden, AİHS'ye taraf olan devletlerin usul kanunları önem arz etmektedir. Ancak AİHM içtihatlarına bakıldığında *işkence ve kötü muamele* yoluyla elde edilen delillerin değerlendirilme yasağının bulunduğu görülmektedir. AİHS'nin 3. maddesinde işkence ve kötü muamele yasağı düzenlenmiş olmakla birlikte işkence yoluyla elde edilen delillerin hükme esas alınıp alınmayacağı düzenleme altına alınmamıştır. Ancak AİHM içtihatlarında işkence yoluyla elde edilen delillerin değerlendirilemeyeceği hususu suçsuzluk karinesinde yer alan "suçun kanunen ispat edilmesi" ifadesine dayandırılmaktadır.¹²⁵

AİHM Shenk/İsviçre davasında başvuru kasten adam öldürmeye azmettirmeye teşebbüs suçu nedeniyle yargılanmış ve hüküm giymiştir. Başvurucunun ceza mahkûmiyeti¹²⁶ başka deliller de bulunmakla birlikte, azmettirilen ile başvuru arasındaki görüşmelerin gizlice kaydedildiği ve polise verilen bant kayıtlarına dayanmaktadır. Bu kayıtlar mahkemede de dinlenilmiştir. İsviçre hukukuna göre de kişilik haklarına ve haberleşmenin gizliliğine müdahale anlamı taşıyan telefon dinleme faaliyeti için hâkim kararı gerekmektedir. Ancak AİHM cinayet suçunda maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasındaki yararın başvuru kişinin kişilik haklarının korunmasındaki yarardan daha fazla olduğuna ve adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiş ve kararında da başvuru kişinin iç hukuk yargılaması sırasında

edilmiş deliller değerlendirilebilecektir. Yani Kıta Avrupası hukuk sisteminde nispi değerlendirme yasağı mevcuttur. Karakehya (2016), s. 83; Centel ve Zafer (2008), s. 656.

¹²³ 1992 yılında Ceza Muhakemesi Usul Kanununda gerçekleştirilen değişikliklerle hukuka aykırı delillerin mutlak değerlendirilmesi yasağı Türk hukuk sistemine girmiştir. M. Koca (2000). Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilme Yasağı. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4 (1), s. 123.

¹²⁴ Karakehya (2016), s. 85. Delil yasaklarına ilişkin düzenlemenin muhakeme hukukuna ilişkin olduğu için Anayasada "Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar" başlıklı maddi ceza hukukuna ilişkin düzenlemelerin ağırlıklı olduğu 38. maddeye yerleştirilmesi eleştirilmektedir. D. Soyaslan (2003). Hukuka Aykırı Deliller. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7 (3-4), s. 9-10.

¹²⁵ Schroeder vd.(1999), s. 36.

¹²⁶ Schoeder vd. (1999), s. 114.

bant kayıtlarının sahteliğini ileri sürmediğine ve bant kayıtlarının mahkûmiyet hükmünde kullanılan tek delil olmadığına vurgu yapmıştır.¹²⁷

Suçsuzluk karinesinde hukuka aykırı delillerin değerlendirilme yasakları ile ilgili olarak AİHM'in açık bir şekilde adil yargılanma hakkını ihlal ettiği yönünde kabulünü söylememiz mümkün değildir. Ancak Mahkeme işkence ve kötü muamele yasağının ihlali yoluyla elde edilen deliller konusunda değerlendirme yaparak, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.¹²⁸ Tüm bu açıklamalarımız ışığında delil yasakları bakımından AİHM'in mutlak değerlendirme yasağını kabul etmemesi karşısında, Türk hukukunda hem anayasal bağlamda hem de ceza muhakemesi mevzuatı bağlamında daha koruyucu düzenlemelerin bulunduğunu söylememiz mümkündür. Yargılamanın adil bir yargılama olduğundan söz edebilmemiz için, iç hukukta yer alan ve AİHS'ye göre daha koruyucu olan ilkelere uyulmuş olması gerekir.

Sonuç

Türk hukuk sisteminde gerek anayasal bağlamda gerekse de AİHS çerçevesinde koruma altına alınmış olan ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan suçsuzluk karinesi adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Savunma hakkı açısından kritik öneme sahip olan ilkenin amaçlanan işlevinin sağlanması önem arz etmektedir. Suçsuzluk karinesi aynı zamanda hukuk devleti ilkesi bağlamında hukuki güvenlik ilkesinin de bir gereğidir.

Suçluluğu kesin hükümlerle sabit oluncaya kadar bir kimsenin suçlu sayılmaması ve cezai yaptırımlara maruz bırakılmaması anlamına gelen suçsuzluk karinesi ile ilgili olarak doktrinde farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bir suç ile itham edilen kimse hakkında kesin hükme ulaşıncaya kadar uygulanacak koruma tedbirlerinin açıklanması ve muhakeme sürecinde suç şüphesi altında bulunan kişinin ne masum ne de suçlu olarak addedilememesi sebebiyle “masumiyet karinesi” yerine “suçsuzluk karinesi” teriminin kullanılması yerinde olacaktır.

Suçsuzluk karinesi kişinin bir suç şüphesi nedeniyle adli işlemlere maruz kaldığı andan itibaren geçerlilik arz etmektedir. Bu bağlamda hakkında

¹²⁷ Schroeder vd. (1999), s. 254-256.

¹²⁸ İnceoğlu (2013), s. 288.

kovuşturmanın başlamasına gerek yoktur suçsuzluk karinesinin uygulanabilmesi için. Bu durum AİHM'in suç isnadı kavramını iç hukuktan bağımsız bir biçimde ele almasının bir sonucudur. AİHM adil yargılanma hakkı açısından değerlendirme yaparken, suç isnadı konusunda bir fiilin disiplin hukuku anlamında mı yoksa ceza hukuku anlamında mı suç olarak tanımlandığı konusunda iç hukuk kurallarıyla bağlı değildir ve bu konuda temel kriterler oluşturmuştur.

Suçsuzluk karinesine işlerlik kazandırmak amacıyla anayasada düzenleme altına alınan bu temel ilke ile ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanununda ve Ceza Kanununda pek çok düzenleme yer almaktadır.

İlkenin ifade özgürlüğünün bir unsuru olan ve anayasal koruma altında olan basın özgürlüğüyle de yakından ilgisi bulunmaktadır. Zira basın, suçsuzluk karinesi ihlalleriyle pek çok karşımıza çıkan bir kurumdur. Basında yer alan haberler nedeniyle pek çok kimse daha adli soruşturmanın başında kamuoyunun gözünde mahkûm edilmektedir. Bu nedenle de basının suçsuzluk karinesini ihlal edici eylemleri yaptırım altına alınmıştır.

Anayasal ve uluslararası boyutlarda korunan, yalnızca adli makamları değil üçüncü şahısları ve basın da dâhil olmak üzere tüm resmi kurumları bağlayan suçsuzluk karinesinin bir takım sonuçları bulunmaktadır. Bunlar; ispat yükünün savcıya ait olması, susma hakkı, şüpheden sanık yararlanır ilkesi, tutuklulukta makul süreyi aşmanın suçsuzluk karinesinin ihlaline yol açması ve hukuka aykırı delillerin değerlendirilme yasağı şeklinde sıralanabilir.

Kaynakça

- Aksoy İpekçioğlu, P. (2013). Vücuttan Örnek Alma İşleminin Hukuki Niteliği ve Anayasaya Uygunluğu. Prof Dr. Nur Centel'e Armağan. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19 (2), s. 1157-1177.
- Atlıhan, Ö. (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 8 (3-4), s. 291-328.
- Apiş Ö (2012). Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücutundan Örnek Alınması. Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 18 (1), s. 267-296.

- Aydın, Ç. K. (2010). Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak “Susma Hakkı”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 91, s. 146-180.
- Burnett, C. (2002). Constructions of Innocence. *UMKC Law Review*. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/umkc70&div=44&start_page=971&collection=journals&set_as_cursor=12&men_tab=srchresults (Erişim tarihi: 30.05.2016)
- Centel, N. ve Zafer, H. (2008). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Centel, N. (1994). Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49 (3-4), s. 57-72.
- Doğru, O. (2004). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları I*. İstanbul: Legal Yayınevi.
- Donay, S. (1982). *İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Dönmezer, S. (1998). Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler, *Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan*, İstanbul. s. 67-74.
- Okuyucu-Ergün, G. (2012). Suçsuzluk Karinesi: Alice Harikalar Diyarında. *Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı 10-14 Ocak 2012*. Ankara, s. 39-50.
- Feyzioğlu, M. (1999) Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 48 (1-4), s.135-163.
- Feyzioğlu, M. (2002). *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Feyzioğlu, M. ve Okuyucu-Ergün G. (2010) *Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre*, 59 (1), s. 35-59.
- Gölcüklü, F ve Gözübüyük, Ş. (2007). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gölcüklü, F. (1994). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde “Adil Yargılanma”* *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 49 (3), s. 199-234.

- Gözler (2011). Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- İnceoğlu, S. (2013). İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı. Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2014). Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar). (9. Baskı). İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Katoğlu, T. (2013). Basın Yoluyla hakaret Kavramı ve Madde Yönünden Yetki Sorunu. Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 19 (2), s. 735-748.
- Kara, E. (2012). Lekelenmeme Hakkı. Adalet Dergisi. (43), s. 188-197.
- Karakehya, H. (2014). Ceza Muhakemesi Hukuku I. Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi.
- Karakehya, H. (2008). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Karakehya, H. (2016). Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti. Ankara:Savaş Yayınevi.
- Koca, M. (2000). Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilme Yasağı. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4 (1), s. 105-146.
- Kunter, N.; Yenisey, F.; Nuhoğlu, A. (2011). Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (18. baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Özbudun, E. (2013). Türk Anayasa Hukuku. (14. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özdek, Y. (2004). Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye- AİHS Sistemi ve AİHM Kararlarında Türkiye. İstanbul: Kırmızıalem Yayınları.
- Özen, M.; Güngör, D.; Okuyucu-Ergün, G. (2010). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türk Hukukunda Azami Tutukluluk Süresinin Hesaplanmasına İlişkin Değerlendirmeler. Ankara Barosu Dergisi, 68 (4), s. 181-187.
- Schroeder, F.C.; Yenisey, F.; Peukert (1999). Ceza Muhakemesinde "Fair Trial" İlkesi. İstanbul: İstanbul Barosu Cmik Uygulama ServisiYayımları.

- Schwikkard, P.J. (1998)The presumption of innocence:what is it? South African Journal Criminal Justice, (11), s. 396-408. <http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/soaferimj11&id=410> (Erişim tarihi: 31.12.2014)
- Seife, J. A. (1934). The Presumption of Innocence. Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology, 25 (1). http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jclc25&div=12&start_page=53&collection=journals&set_as_cursor=10&men_tab=srchresults# (Erişim tarihi: 28.05.2016).
- Soyaslan, D. (2003). Hukuka Aykırı Deliller. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7 (3-4), s. 9-26.
- Şahin, C. ve Göktürk, N. (2015). Ceza Muhakemesi Hukuku II. (4. Baskı). İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Sunay, R. (2001). Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.
- Tozman, Ö. (2007). Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11 (3-4), s. 315-353.
- Ünver ve Hakeri (2011). Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Üzülmez, İ. (2005). Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 58, s. 41-72.
- Yenidünya, C. (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi. Güncel Hukuk, 5, s. 20-21.
- Yenidünya, A. C. ve Alşahin, M. E. (2007). Bireyin Şerefine Karşı Suçlar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 68, s. 43-93.
- Yıldırım, Y. (2016). Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku Boyutu). Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 26, s. 333-376.
- Yüce, T. T. (1988). “Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1, s. 156-167.

Yüzer, D. (2013). Basın Yoluyla Haberlerin Verilişi ve Suçsuzluk Karinesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 15 Özel Sayı, s. 1653-1694.

Online Kaynaklar

<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6352.html> (Erişim tarihi 28.12.2014)

<http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/soaferimj11&id=410> (Erişim tarihi: 31.12.2014)

<http://www.inhak.adalet.gov.tr/temel/aihs.pdf> (Erişim tarihi: 30.11.2014)

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim tarihi: 30.11.2014)

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (Erişim tarihi: 30.11.2014)

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf> (Erişim tarihi: 30.12.2014)

Anayasa Mahkemesi'nin 29.01.1980 tarih ve 1979/38 Esas ve 1980/11 Karar sayılı kararı. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/fc793386-d546-49fb-a17b-2ec6edf254ee?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> (Erişim tarihi: 23.11.2016).

Anayasa Mahkemesi'nin 13.06.2013 tarih ve 2012/665 başvuru numaralı kararı. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e08d8d79-a271-4e65-a530-11d828ecc3f0?wordsOnly=False> (Erişim tarihi : 23.11.2016).

Anayasa Mahkemesi'nin 02.07.2013 tarih ve 2012/1137 başvuru numaralı kararı. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/ba6980c4-170b-4f98-828c-00bac0236770?wordsOnly=False> (Erişim tarihi : 23.11.2016).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 14.12.2010 tarih ve 2010/9-88 Esas ve 2010/255 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014)

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 06.03.2010 tarih ve 2011/1-345 Esas ve 2012/73 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014)

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 11.06.2013 tarih ve 2013/9-241 Esas ve 2013/293 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 04.10.2011 tarih ve 2011/10-159 Esas ve 2011/202 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 15.04.2014 tarih ve 2012//2-1498 Esas ve 2014/188 Karar sayılı kararı. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (Erişim tarihi: 31.12.2014).